

УДК 378.147.016:811.111

Наталія Бараненкова

ORCID iD: [0000-0003-1609-5502](https://orcid.org/0000-0003-1609-5502)

к.філол.н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування,
Чернігівський національний технологічний університет,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, Україна, 14035
zhadannata@ukr.net

Наталія Лашук

ORCID iD: [0000-0002-5181-8545](https://orcid.org/0000-0002-5181-8545)

викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування,
Чернігівський національний технологічний університет,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, Україна, 14035
lashuknata@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕТОДОМ ІННОВАЦІЙНИХ ДИКТАНТІВ

У статті розглянуто питання ефективності використання диктоглосу як способу активізації комунікативно-мовленнєвої діяльності, критичного мислення та творчого потенціалу студентів немовних закладів освіти на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. Визначено ключові стадії проведення традиційної форми диктоглосу. Висвітлено основні принципи, покликані забезпечувати ефективність та результативність інноваційного диктанту, та намічено шляхи їхньої реалізації. Проаналізовано основні модифіковані версії диктоглосу та надано рекомендації щодо їхньої підготовки для застосування на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: граматичний диктант; групова робота; диктоглос; інноваційний диктант; інтерактивні технології; диверсифікація; кооперативне навчання; мовна автономія; принцип.

© Бараненкова Н., Лашук Н., 2019

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.1-2.104114>

Вступ. В епоху світової глобалізації та інтеграції України в світовий економічний та політичний простір чітко простежується зростання ролі іноземних мов у досягненні кар'єрних цілей сучасної молоді. Здатність до іншомовного спілкування як у повсякденному житті, так і в професійній сфері, стає важливим аспектом вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах, де мова презентується крізь призму майбутньої професійної діяльності студента, що сприяє формуванню фахового словникового запасу, розвиває пам'ять, критичне мислення. Отже, проблема використання інноваційних методів навчання є актуальною й доречною в наш час змін, освітніх реформ та пошуку ефективних шляхів формування іншомовної компетентності студентів немовного вишу.

Диктоглосс є одним із високоефективних способів активізації мовленнєво-розумової діяльності на заняттях іноземної мови, що дає змогу комплексно застосувати лексико-граматичні знання та навички для вирішення практичних мовленнєвих завдань.

Мета статті. У нашому дослідженні ми маємо на меті уточнити поняття «диктоглоссу», висвітлити принципи проведення диктоглоссу на заняттях іноземної мови для студентів немовних спеціальностей і проаналізувати його основні модифіковані версії.

Аналіз актуальних досліджень. Наприкінці минулого століття серед вчителів-мовників більшості західних країн набув широкої популярності новітній вид роботи під назвою «диктоглосс», який докладно був описаний у книзі Р. Вайнриб «Грамматичний диктант» (Wajnyrb, 1995). Цей інноваційний диктант дозволяє сфокусувати увагу учнів на точному значенні як лексичних, так і граматичних структур. Дослідження О. Такеуші (Takeuchi, 1997) висвітлюють питання використання традиційних форм диктантів на заняттях іноземної мови в середніх навчальних закладах, а Дж. Шак (Shak, 2006) розглядала це питання з точки зору застосування нетрадиційних форм диктантів для навчання іноземної мови дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Багато зарубіжних науковців, зокрема, Т. Іванака (Iwanaka, 2013), З. Васілевіц (Vasiljevic, 2010) досліджували питання

використання диктоглосу як інтерактивного засобу розвитку та удосконалення вмінь аудіювання студентів. Е. Маккензі (2013) висвітлювала проблему використання диктоглосу для засвоєння нової лексики та залучення студентів до кооперативного навчання.

Загалом, у працях зарубіжних науковців досліджується ефективність застосування диктоглосу для формування іншомовної комунікативної компетентності студентів. У вітчизняній методичній літературі проблема використання диктоглосу для навчання іноземної мови студентів немовних вишів є недостатньо вивченою та розробленою, що робить наше дослідження актуальним.

Виклад основного матеріалу. Диктант – один із методів навчання мови, грамотності, формування орфографічних навичок письма, який використовується педагогами протягом декількох століть. Це досить складний вид роботи, що вимагає від студентів зосередженості, уваги, акуратності, вміння включатися в розумову роботу. На нашу думку, диктант перетворюється на ефективний інтерактивний засіб для розвитку й вдосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності, якщо підходити до цього методу інноваційно, креативно, якщо видозмінити його й адаптувати до потреб студентів і нових вимог. Неможливо заперечити позитивну роль диктантів. У 1990 році Р. Вайнриб запропонувала використовувати так званий «граматичний диктант» – диктоглос (dicto – диктувати та gloss – робити помітки, занотовувати) для навчання іноземної мови й детально проаналізувала процедуру його проведення у своїй праці, виділивши чотири компоненти: 1) підготовка: необхідно підготувати студентів спочатку до теми диктанту, надати список нових слів, виконати вправи з цими словами, повторити граматичні структури; 2) диктант: текст читається двічі, під час другого прослуховування дозволяється записувати ключові слова та фрази; 3) відтворення: студенти обговорюють почуте й намагаються відтворити текст, працюючи у підгрупах і використовуючи свої записи, знання, досвід; 4) аналіз і робота над помилками: перевірка відбувається шляхом порівняння текстів, створених підгрупами, з оригіналом чи з текстами інших підгруп (Wajnryb, 1995, с. 7-9).

Навчання диктоглосу вимагає дотримання певної системи принципів – основних законів, які покликані забезпечувати ефективність, результативність формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних вишів, а саме: кооперативного навчання та використання інтерактивних технологій, принципу взаємозв'язку з навчальними програмами та навчальним процесом, принципу диверсифікації, принципу розвитку мисленнєвих, мнемічних та перцептивних процесів, принципу емоційності, принципу систематичності та послідовності. Розглянемо детально застосування кожного принципу під час навчання диктоглосу студентів технічних спеціальностей.

Кооперативне навчання полягає в тому, що студенти працюють у підгрупах й намагаються досягти спільної мети – ефективно виконати поставлене завдання. Для успішної реалізації цього принципу викладачеві необхідно створити ряд передумов, а саме: 1) позитивну взаємозалежність, коли успішне виконання завдання залежить від того, як працює вся група, тобто від внеску кожного її учасника; оцінюється робота всієї групи за результатом виконання завдання; 2) індивідуальна та групова відповідальність призводить до усвідомлення, що виконуючи роботу разом, студенти розвиваються, удосконалюють свої особисті вміння та навички. Деякі дослідники зазначають (Stockwell, 2010. с. 109-119), що студенти, які працюють і вивчають мову в групі, досягають кращих результатів, ніж ті, які навчаються індивідуально; 3) безпосередню взаємодію: під час спілкування студенти допомагають один одному, пояснюють, обговорюють, порівнюють, вирішують нові проблеми й відповідають на запитання, що виникають під час виконання завдання, тощо; 4) навички та вміння роботи в підгрупах допоможуть виявити лідерські якості, брати на себе відповідальність за прийняття рішень, чітко й конкретно формулювати свою позицію, уникати можливих конфліктів; 5) після виконання завдання рефлексія діяльності групи передбачає обговорення застосованих ефективних та помилкових дій, аналіз поведінки та ставлення один до одного.

Диктоглосс включає всі ключові елементи кооперативного навчання, оскільки студенти працюючи у підгрупах, виконують спільне завдання, передають

інформацію один одному, обговорюють її. Відбувається обмін знаннями та навичками й оцінюється робота всієї групи за результатами виконання завдання.

Тему диктоглосу та тексти для диктантів вибирає безпосередньо викладач, враховуючи навчальні програми та плани, рівень мовної підготовки студентів, вік та інші визначальні фактори: професійний напрям підготовки, спеціалізацію, актуальні проблеми науки та суспільства, зацікавленість студентів тією чи іншою тематикою тощо. Таким чином реалізується принцип взаємозв'язку з навчальним процесом.

Необхідно враховувати також принцип диверсифікації освіти, скерований на гуманізацію і демократизацію освітніх систем, формування нових життєвих позицій особистості, гуманізацію суспільно-економічних відносин, що вимагає переходу від технократичного підходу до ідеології орієнтації на розвиток особистості студента, формування в нього таких якостей як самостійність, творча активність, уміння орієнтуватися в сучасному світі, приймати відповідальні рішення в нестандартних ситуаціях, досягати максимально можливих результатів.

Різноманітність технологічних схем виявляється і в їхній диференціації щодо використання різних методичних прийомів та організації навчального процесу. Викладач може вибрати цей різновид диктантів для того, щоб урізноманітнити процес вивчення іноземної мови, підвищити зацікавленість студентів, оскільки він є комунікативним, особистісно-орієнтованим та мотивуючим.

Навчання диктоглосу ґрунтується на принципі розвитку мисленнєвих, мнемічних та перцептивних процесів. Згідно з теорією самовизначення існує три психологічні потреби: потреба в реалізації своїх здібностей і вмінь, у взаємодії з іншими членами суспільства та автономії (Iwanaka, 2013, с. 37-51). Під час проведення диктоглосу, коли студенти працюють спільно з партнером або у підгрупах, реалізується потреба у взаємодії з іншими членами групи. Така кооперативна робота найбільш задовольняє потребу особистості в реалізації своїх здібностей та умінь. Студенти виконують завдання, які вимагають від них мисленнєвих зусиль: критично мислити, аналізувати, порівнювати, синтезувати, приймати рішення тощо. Поняття «мовна автономія» передбачає таку організацію

навчального процесу викладачем, під час якого студент може певною мірою здійснювати управління навчальною діяльністю, приймаючи самостійні рішення на всіх етапах роботи відповідно до мети вивчення іноземної мови та брати на себе відповідальність за виконання завдань та кінцевий результат.

У процесі проведення диктоглосу в студентів виникає певний емоційний стан, почуття, які можуть стимулювати успішне засвоєння знань. Цьому сприяє цікавий підбір матеріалів, таких як подкасти, фрагменти художніх фільмів, відеоматеріалів, вірші, пісні, прислів'я, приказки, цитати, короткі оповідання або тематичні уривки з оповідань, використання наочності й мультимедійних технологій. Виходячи з нашого досвіду, найвиразніше та емоційніше у викладачів і студентів відбувається етап перевірки та аналізу тексту диктоглосу, коли отриманий варіант диктанту порівнюється з оригіналом. Це пов'язано з тим, що інколи студенти відтворюють деякі речення з іншим змістом, і доброзичлива реакція викладача створює позитивну атмосферу на занятті та спонукає до більш глибокого аналізу лексичних, граматичних та інших мовленнєвих конструкцій, підвищує мотивацію студентів до навчання. Це стосується також етапу обговорення в групах.

Дж. Салліван та Н. Каплан пропонують модифікований варіант диктоглосу, який визначають терміном «dictowatch» – диктант з переглядом (dicto – диктувати, watch – дивитися). Для проведення цього виду роботи необхідно мультимедійне обладнання. Студенти працюють в парах в мультимедійній лабораторії таким чином, щоб не бачити екран монітору один одного. Перший студент, переглянувши половину відео, повинен переказати зміст своєму партнеру, який при цьому записує, робить помітки. Потім вони міняються ролями: студент, який робив помітки, дивиться решту відео і переказує своєму партнеру. Не показуючи один одному свої нотатки, вони обговорюють разом побачене і почуте, потім кожен письмово відтворює повну версію відеофрагменту. Кінцева мета – отримати ідентичні тексти. (Sullivan, Caplan, 2004, с. 65-89). Проте слід зазначити, що такий варіант диктоглосу можна проводити зі студентами з високим рівнем володіння іноземною мовою і, спираючись на наш досвід, недоцільно зі студентами немовних

спеціальностей, які, як правило, мають нижчий мовний рівень, ніж філологи, і такий вид діяльності є занадто складним для них.

У методичній літературі розроблено багато різновидів граматичного диктанту (Jacobs, 2003, с. 1-15), але не всі з них доречно застосовувати на заняттях зі студентами технічних спеціальностей через зазначені вище причини. Наведемо приклади, на наш погляд, найбільш актуальних видів диктоглосу для використання в немовних закладах вищої освіти.

1. Диктоглосс-«переговори». Викладач ділить текст на частини (це може бути одне чи два речення в залежності від складності тексту чи рівня мовної підготовки студентів). Після кожної зупинки студенти, що працюють в парах, обговорюють почуте, й один з них записує відтворений варіант, потім відбувається обмін ролями.

2. «Студент-контроль». При виконанні цього диктоглосу студенти керують діями викладача. Вони можуть сказати «стоп», «перемотати назад», «перемотати вперед», «пропустити» тощо. Рекомендуємо встановити правило, за яким кожному студентові дозволено лише один раз використати своє право на зупинку диктанту, щоб занадто не спрощувати його проведення.

3. Диктоглосс в режимі «студент-студент». Текст ділиться на частини (у цьому варіанті необхідно вибрати дещо довший уривок). Студенти по черзі читають свою частину тексту групі, решта – записують. Потім відбувається традиційне обговорення та відтворення кожної частини тексту, під час якого студент, який читав свою частину тексту, не бере в обговоренні участі.

4. «Стисло про головне». Викладач може попросити студентів не записувати під час другого прослуховування для того, щоб студенти відтворили текст не повністю, а лише коротко переказали його, виділивши ключові ідеї.

5. «Висловлюй власну думку». У кінці відтвореного тексту необхідно додати свої коментарі, висловити свою думку з проблеми, що розглядається.

6. «Неправильний порядок речень». Це вищий за рівнем складності диктоглосс, який можна використовувати у випадку, коли викладач доволі часто

практикував на заняттях проведення різних видів нетрадиційних диктантів і студенти добре ознайомлені з процедурою проведення диктоглосу. Викладач змінює порядок речень у тексті. На етапі переказу тексту студентам необхідно його відтворити та розташувати речення у логічному порядку.

7. «Детальне доповнення». У цьому варіанті диктанту студенти повинні не тільки переказати почуте, але ще й певним чином удосконалити його: додати означення, обставини місця, факти чи події з власного досвіду, висновки чи наслідки, що впливають з даного контексту. Це може бути опис технологічних процесів, професійного обладнання, окремих деталей чи механізмів, з якими добре знайомі студенти в процесі фахової підготовки. Цей вид диктоглосу вимагає від викладача знання тематичних планів підготовки студентів кожної спеціальності та певних базових знань з обраної теми для диктанту.

8. «Малюнок». Кінцевий результат такого диктоглосу – графік або малюнок. Викладач підбирає малюнок, графік, який стосується спеціальності студентів, і дає його детальний опис. Студенти слухають двічі й відтворюють малюнок. Спочатку порівнюють у підгрупах, а потім з оригіналом. Можна влаштувати конкурс малюнків, умови якого до початку роботи оголосить викладач. Оцінювати точність малюнка можуть самі студенти, описуючи та пояснюючи знайдені ними неточності.

Висновки. Отже, наше дослідження доводить, що такий вид роботи на заняттях іноземної мови як диктоглос, спрямований на розвиток комунікативних та мовленнєвих компетентностей, творчого потенціалу, стимулює підсвідоме мислення іноземною мовою. Це досить ефективний вид навчальної роботи, оскільки може застосовуватися відповідно до різних рівнів володіння іноземною мовою та бути адаптований під будь-який фах студентів. Диктанти можна використовувати для презентації нової теми, повторення та закріплення вивченого лексичного чи граматичного матеріалу. Вони не потребують від викладача більше часу на підготовку, ніж інші види роботи, хоча й вимагають у деяких випадках базових фахових знань. Якщо викладач змінює форми диктантів, додаючи змагальний

елемент чи елемент гри, вони стають джерелом мотивації для вивчення іноземної мови та диверсифікації педагогічних методів і технологій. Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробці нових видів диктоглоссів для практичних занять з іноземної мови за професійним спрямуванням з урахуванням упровадження дистанційного навчання та використання різних платформ й інформаційно-комунікаційних технологій, особливостей професійного контексту.

References

- Iwanaka, T. (2013). Improving Listening Skills and Motivation to Learn English through Dictogloss. *Journal of Higher Education and Research*, 10, 37–51.
- Jacobs, G. (2003). Combining dictogloss and cooperative learning to promote language learning. *The Reading Matrix*, Vol. 3, №1 (April), 1–15.
- Mackenzie, A. (2013). Dictogloss Tasks to Promote Cooperative Learning and Vocabulary Acquisition. *Journal of Business Administration*, 135–143.
- Shak, J. (2006). Children using dictogloss to focus on form. *Reflections on English Language Teaching*, Vol. 5, № 2, 47–62.
- Stockwell, M. A. (2010). Literature Review: The Theoretical Underpinning of Dictogloss. *Journal of Sugiyama Jogakuen University. Humanities*, 41, 109–119.
- Sullivan, J., & Caplan, N. (2004). Beyond the Dictogloss: Learner-Generated Attention to Form in a Collaborative, Communicative Classroom Activity. *Working Papers in Educational Linguistics*, Vol. 19, №1, 65–89.
- Takeuchi, O. (1997). Dictation: Is it really Effective for Language Teaching? *Audio-visual Education*, 20, 55–63.
- Vasiljevic, Z. (2010). Dictogloss as an Interactive Method of Teaching Listening Comprehension to L2 Learners. *English Language Teaching*, Vol. 3, № 1 (March), 41–52.
- Wajnryb, R. (1995). *Grammar Dictation*. Oxford University Press, 132.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ МЕТОДОМ ИННОВАЦИОННЫХ ДИКТАНТОВ

Бараненкова Наталья, к.филол.н., доцент, доцент кафедры иностранных языков профессиональной направленности, Черниговский национальный технологический университет, ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, Украина, 14035, zhadannata@ukr.net

Лашук Наталья, преподаватель кафедры иностранных языков профессиональной направленности, Черниговский национальный технологический университет, ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, Украина, 14035,

ashuknata@gmail.com

В статье рассмотрен вопрос эффективности использования диктоглосса как способа активизации коммуникативно-речевой деятельности, критического мышления и творческого потенциала студентов неязыковых высших учебных заведений на занятиях иностранного языка профессионального направления. Определены ключевые стадии проведения традиционной формы диктоглосса. Отражены основные принципы, призванные обеспечить эффективность и результативность инновационного диктанта, намечены пути их реализации. Проанализированы основные модифицированные версии диктоглосса и предоставлены рекомендации относительно их подготовки для применения на занятиях иностранного языка профессионального направления.

Ключевые слова: *грамматический диктант; групповая работа; диверсификация; диктоглосс; инновационный диктант; интерактивные технологии; кооперативное обучение; принцип; языковая автономия.*

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-LINGUISTICS HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS BY THE METHOD OF INNOVATIVE DICTATIONS

Baranenkova Natalia, Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages for Specific Purposes, Chernihiv National University of Technology, Shevchenko st., 95, Chernihiv, Ukraine, 14035,
zhadannata@ukr.net

Lashuk Nataliia, teacher Department of Foreign Languages for Specific Purposes, Chernihiv National University of Technology, Shevchenko st., 95, Chernihiv, Ukraine, 14035,
lashuknata@gmail.com

The article deals with the issue of the effectiveness of using dictogloss as a way of enhancing communicative speech activity, critical thinking and creative potential of students of non-language higher educational institutions in ESP classes. The key stages of the traditional dictogloss are considered: 1) preparation; 2) dictation; 3) reproduction; 4) analysis and reflection, comparing texts created by subgroups with the original or with texts of other subgroups. The main principles (such as the principle of cooperation training and the use of interactive technologies, the principle of the curriculum and the educational process connection, the principle of diversification, the principle of the development of mental, mnemonic and perceptual processes, the principle of emotionality, the principle of systematicity and consistency) aimed at ensuring the outcomes and effectiveness of innovation dictations and the ways of their implementation are outlined.

The main modified versions of the dictogloss are analyzed and recommendations for their preparation in ESP classes are provided: dictogloss-negotiations, «student-control» dictogloss, student-student mode, «Summary» dictogloss, «Express your own opinion», «Reordering dictogloss», «Add details», «Picture» dictogloss. Dictogloss is determined to be an effective activity for teaching ESP, since it can be applied to different levels of foreign language proficiency and adapted for any specialism. The advantages of the dictogloss are emphasized: it can be used to represent a new topic, to revise and practice vocabulary or grammar material; it does not require more time for preparation than other types of activity; the teacher can change the forms of dictations, adding a competitive element or element of the gamification; it can become a source of motivation for learning a foreign language and a way of diversifying pedagogical techniques and technologies.

Key words: *cooperative learning; diversification; dictogloss; ESP; grammar dictation; group work; innovative dictation; interactive technologies; language autonomy; principle.*

Стаття надійшла до редакції 01.01.2019

Прийнято до друку 28.02.2019